
TOPLANTI & GEZİ

Selanik Notları

Fatih Erkoçođlu *

2011 yılında Ankara'dan bir grupla çıktığımız Balkan gezisinde uğrak yerlerimizden birisi de Selanik'ti. Ne var ki yolcuğumuz esnasında, programsızlıktan dolayı nahoş şeyler yaşanmış, yanından geçtiğimiz Selanik'e uğrayamamıştım. Gerçi o gezi de birçok Balkan kentine gece ulaşmış, şehirleri hiç gün yüzü ile görememiştik.

Daha önce üç günlüğüne bir grup hocamızla Atina'ya gitmiştik. Ama Selanik içimde hep bir ukde olarak kaldı. Osmanlının önemli sahil ve ticaret kentlerinden birisi idi ve ben burasını henüz ziyaret edememiştim. İşte bir bilet buldum ve 2018 yılının ilk ayında buraya gitmeye karar verdim. Tabi olarak Prof. Dr. Mehmet Azimli hocam bu defa da bana eşlik ediyordu.

Uçacağımız İstanbul'dan sabah 8:30'da kalkacaktı. Ben daha erken bir vakitte Ankara'dan uçakla İstanbul'a geldim. Mehmet Azimli hocamla buluştuk ve Lounge'de bir süre istirahat ettik. Uçuş kapılarının yer aldığı ekranda ilk olarak bir saatlik bir tehirin olduğu belirtilmişti. Sonra bir daha oldu. "Eyvah. Yine burasını ziyaret nasip olmayacak" dedim. Saat 11'e kadar havalimanında bekledik. Sonunda ne mi oldu. Evet. Uçuřumuz iptal edildi. Ertesi gün ancak gidilebileceğimiz belirtildi. Progra-

* Doç. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü, fatiherkocoglu@hotmail.com

mımız aksamıştı. biz zaten üç günlüğüne gidiyorduk. Perşembe günü havalimanında geçti sayılırdı. Kontrollü olarak bizi çıkarmaya başladılar. Tekrar biletleme kısmına geçtik. O esnada görevli arkadaşlardan birisi "sizi Atina'ya gönderelim" dedi. "Atina'dan Selanik'e nasıl gideceğiz" diye sordum. Bir miktar uğraştı, fakat Yunan havayolları ile bağlantı kuramadı. Ben de hocama "hocam gelin Atina'ya gidelim oradan karayolu ile bir macera yaşarız" dedim. Atina uçağının kalkmasına da çok az bir zaman kalmıştı. Bankodaki görevli bu işin yetişmesi mümkün değil diye hep olumsuz tarafa çekiyordu. Diğer hanım arkadaş ise olabileceğini belirtti. Yeniden pasaport kontrole gittik. Artık işlemlerimiz daha da hızlanmıştı. Kısa bir süre sonra da Atina uçağında idik artık. Kalktığımız ile indiğimiz bir oldu Atina'ya. Bir süre bagajlarımızı bekledik gelmediler. Artık bu durumu kanıksar olduk zira sıklıkla başımıza gelmeye başladı. İçinde bulunduğumuz durum itibariyle de bunun olabileceğini fark etmiştik zaten. Hemen bir form doldurduk. Havalimanında şehre gitmek üzere iken, Türk Hava Yolları'nın bankolarına uğradık. Yunanlı görevliye durumumuzu anlattık. Bagajımızın gelmediğini söyledik. Görevli bagajımızı Selanik'e yönlendireceğini, istersek bir saat içinde Aegean havayollarından Selanik'e uçabileceğimizi söyledi. Biz de bir gece Atina'da kalalım ertesi günü gideriz diye düşünmüştük. Yunanlı ısrarcı oldu ve çok az bir süre sonra Yunan uçağında Selanik'e doğru süzülüyorduk.

Akşamleyin şehir merkezindeki otelimize bir otobüs yolculuğu ile ulaşmıştık. Artık Selanik'te idik. Sabah gelmemiz gerekirken ancak akşam şehre ulaşabilmiştik. Bu arada üzerimde yolculuklarda rahat olsun diye giydiğim eşofmanım vardı. Üç gün boyunca aynı kıyafetle gezmek zorunda kalacağımı nereden bilebilirdim. Bu süre zarfında bagajlarımız gelmedi.

Selanik derken, "la harfini" bir elif miktarı çekmekte olduğumuz farkediliyordur herhalde. Bu durum bizden mi yoksa Yunanlılardan mı kaynaklanıyor diye düşünüyordum. Selanik'te bu durum vuzuha kavuştu. Yunanlılar şehrin adını "Thessaloniki" olarak çekerek ifade ediyorlardı. Biz de onlardan aynen almış olmalıydık.

Osmanlı coğrafyacılarına göre şehir "İstanbul'un bir parçası", Yahudiler tarafından "şehirlerin anası" olarak tanımlanmaktadır. Şehir 1912 yılına kadar çeşitli ve çok kültürlü nüfusu ile kozmopolit bir yapı göstermiştir. Selanik malum olduğu üzere Jön Türk hareketinin beşiği olup, aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal'in de dünyaya geldiği yeri.

Şehir, milattan önce 316 yılında Makedon kralı Kassander tarafından, kral II. Philip'in kızı olan karısı Thessalonike adına kuruldu. Milattan önce 168 yılında ise şehir artık Roma'nın bir parçasıdır. 50 yılında Aziz Pavlus burada bir cemaat oluşturdu. 904 yılında Girit'ten gelen bir Arap donanması şehri zapt ile yağmaladı. 1387 yılına gelindiğinde şehir uzun bir ablukadan sonra Türklerin eline geçti. Müteakiben elden çıkmış ise de 1430'da nihai olarak şehir yine bizim oldu. Fetih sonrasında şehre Türkler yerleştirilmeye başlandı. 1492'de İspanya'dan kovulan Müslüman ve Yahudiler, Osmanlı ülkesinin muhtelif yerlerine yerleştirildikleri gibi, bilhassa Yahudiler Selanik'in sur içi kısmına iskan edildiler. Bu dönemlerde şehirdeki bazı kiliselerin camiye çevrildiğini belirtmekte fayda var.

Ertesi sabah erkenden bir gün gecikmeli olarak Selanik'i gezmeye koyulduk. Otelimiz sahile çok yakın bir yerde idi. Sahile indiğimizde hemen karşımıza Liman Gümrük Binası çıkmıştı. Hava bulutlu idi ve yağmur neredeyse yağacaktı. Vakit kaybetmeden sahil boyu yürüyerek, şehrin sembolü hale gelen Beyaz Kule'ye ulaştık. Sahili korumak için inşa edilen bu burcun, her ne kadar Yunanlılar, Bizans döneminde kaldığını belirtmiş olsalar da burcun inşasının 942/1535-36 yılında Osmanlı döneminde bitirildiğini ifade edelim. Beyaz Kule şehir tarihi müzesi idi ve burada muhtelif dönemlere ait değerli eserler yer yer üç boyutlu olarak teşhir edilmeye çalışılmıştı. Ekranlardaki fotoğraflardan şehrin gelişimi ve önemli yerlerinin resimlerini görebiliyorduk. Osmanlı hayatının da unutulmadığını burada belirtelim.

Beyaz Kule

Beyaz Kule'de Osmanlı Yaşamına Dair Bir Kesit

Selanik Sahili

Beyaz Kule'den Görülen Manzara

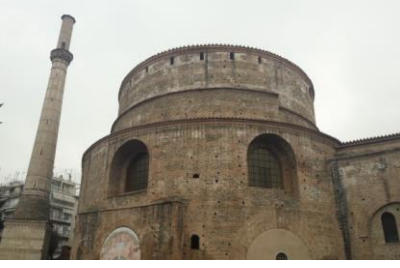
En üst katta ise bir kitap ve hediyelik satış yeri vardı. Burçtan Selanik'e baktığımızda yağmur altında gördüğümüz manzara hiç güzel değildi. Osmanlı dönemindeki eski fotoğraflardaki şehrin görüntüsünün daha güzel olduğu anlaşılıyordu. Yunanlılar da bizim gibi yapmışlar, kimliksiz binalar ile şehrin silüetini bozmuşlar. Tarihi eserler ise vitrindeki biblo misali kötü binaların arasında hala varlıklarını sürdürmeye devam ediyorlardı. Beyaz Kule'nin çıkışında uğradığımız küçük büfede muhtelif tarih dergileri dikkatimizi çekmişti. Birisinin üzerindeki İstanbul kuşatmasının yer aldığı resmin Panorama 1453'ten alındığını gördüm.

Şehri en iyi yürüyerek gezmek mümkün. Yağmur altında gezmeye devam ediyorduk. Selanik'in ana caddelerinden birisi olan Egnatia caddesinin üzerine yer alan Kamara denilen yapı, Perslere karşı zaferle sonuçlanan savaş sonrasında Kayser Galerios'un anısına IV. yüzyılın başlarında yapılmış bir zafer takı olarak bakılabilir. Yapının üzerinde yer alan mermerlere sefere ait bazı hususiyetler işlenmişti.

Kamara

Burasının kuzeyinde ise Rotonda denilen yuvarlak bir bina vardı. Tanrı Kaviro'ya ithafen yapılan antik tapınağın (Aya Yorgi Kilisesi) Osmanlı döneminde camiye dönüştürüldüğü, yapının kenarında yer alan minare, şadırvan ve hala muhafaza edilen haziresinden anlaşılıyordu. Henüz restore edilmemiş olan bu mekanları gezerken, Osmanlıların yaptığı eski künkleri, şadırvanın bağlantı yollarını görme imkanı buluyorsunuz. Bugün şanslıydım. Hemen hepsini fotoğrafladım. Yapının girişindeki kitabe hala muhafaza ediliyordu. Duvarlar kazılmış, yapıdaki ikonlar kısmen ortaya çıkarılmıştı.

Rotonda

Rotonda'nın Giriş Kitabesi

Yol boyu rastladığımız birçok tarihi kilisenin yanındaki minare kaidesinden bunların da daha önce camiye çevrildiğini anlıyorduk. Bu tarihi yapılar yeni yapılan binaların arasında sıkışmış halde duruyorlardı. Şehrin merkezinde yer alan Aziz Dimitri Kilisesi, gördüğümüz diğer yapılara göre daha şanslıydı. Zira etrafında bir miktar avlu bulunuyordu. Bu kilise de bir dönem cami olarak kullanılmıştı.

Tepeye doğru şehrin doğu duvarlarında, II. Murad döneminde inşa edilen Yedikulehisarı yanında Beyaz Kule'ye benzer bir kule daha yapılmıştı. Şehre daha yüksekten bakmak için buraya yöneldik. Ulaştığımızda kulenin kapalı olduğunu görmüştük. Buna rağmen Selanik şehri ve sahilleri rahatlıkla görülüyordu. Biz de surlardan içeri girerek Yedikule Hisarı'nı ziyaret ettik. Girişteki tuğralı kitabe muhafaza edilmişti. Burasının yakın bir dönemde hapishane olarak kullanıldığı anlaşılıyordu. Yapının içinde ziyaretçilerin görebilmesi için bir de maket hazırlanmıştı.

Yedikule Hisarı Girişi ve Kitabesi

Yedi Kule Hisarı Maketi

Surlardan Selanik

Şehri gezerken, yıllar önce halk musikisi korolarına devam ederken öğrendiğim Selanik türküsü hatırıma gelmişti. Hz. Ömer'in dediği gibi "türkü yolcunun azığıdır" misali bu türküyü mırıldanmaya başladım.

Çalın davulları çaydan aşağıya (Amman amman)

Mezarımı kazın (bre dostlar) belden aşağıya

Koyun sularımı kazan dolunca

Aman ölüm zalim ölüm üç gün ara ver

Al başımdan bu sevdayı götür yare ver

Selanik içinde selâ'm okunur (Amman)

Selá'mın sedası (bre dostlar) cana dokunur

Gelin olanlara kına yakılır (Aman)

Sadece bu türkü değil, onlarca Selanik türküsü bugün TRT repertuvarında kayda geçmiştir. Bunlardan birkaçının burada zikredelim. "*Bir fırtına tuttu bizi*", "*Selanik Selanik viran olası*", "*Selanik yavrum Selanik, suyunu içtim bus bulanık*"

Yedikulehisarı sonrasında tuttuğumuz taksi ile Mustafa Kemal'in doğduğu eve gittik. Osmanlı döneminde Koca Kasım Paşa Mahallesi Islahane Caddesi üzerinde bulunan üç katlı olarak inşa edilmiş olan ev, bugün Atatürk Evi adıyla müze olarak tanzim edilmiş ve ziyaretçilere açılmıştı. Başkonsolosluğunda burada olduğunu belirtmekte fayda var. Zaten başkonsolosluk avlusundan eve giriliyordu. Girişte Selanik'e gelen Türklerin çoğunu bu evde görme imkanı bulduk. Müze taşkınlık yapan Yunanlılara karşı ne var ki yüksek parmaklıklarla koruma altına alınmış halde idi. Müze evde sergilenmesi kararlaştırılan bir kısım eşyanın Topkapı ve Dolmabahçe saraylarından seçilerek buraya nakledildiği bize takdim edilen broşürlerde yazıyordu. Güzel bir konseptte hazırlanmış olan bu müze evin alt katında çocuklar da unutulmamış ve buraya küçük bir kütüphane ile Atatürk resimlerinden oluşan ahşap paneller yerleştirilmiş.

Atatürk Evi

Alaca İmaret Camii ve İç Mekanı

Atatürk Evi'ne oldukça yakın bir mesafede yer alan, 1530 tarihinde yaptırılan Alaca İmaret Camii'ni de bu vesile ile ziyaret ettik. Cami büyük binaların ortasında kalmış, mahzun bir halde idi. İçine rahatlıkla girdik ve fotoğrafladık. Kimsecikler yokken içeride bir de ezan okudum. Kaldığımız otele yakın bir mesafede yer alan Osmanlı döneminden kalmış bazı tarihi cami, hamam ve bedestenleri de görüp fotoğraflama imkanını bulduk. 1468'de yaptırılan Hamza Bey Camii, II. Bâyezid'in inşa ettirdiği Selanik Bedesteni ve Yahudi hamamı bunlardan birkaçı idi.

Selanik'e gelince Sultan II. Abdülhamid Han'ın bir süre sürgün yaşadığı Alatini Köşkü'ne (Villa Alatini) gitmemek olmazdı. Hemen bir taksi tuttuk ve Beyaz Kule'nin daha da ilerisine doğru, çok sayıda eski konağın arasından geçerek halen Selanik valiliği olarak kullanılan köşke ulaştık. Köşkün etrafındaki ağaçlar, sultanı ve ailesini hatırlıyor olmalıydı. Epeyce yaşlı ve gösterişli duruyorlardı. Kapıdaki polis memuruna Türkiye'den geldiğimizi, en azından bahçesinden birkaç kare fotoğraf almak istediğimiz söyledik. Arkadaş bizi kırmadı. Köşkün etrafını gezerken koca sultan için Rıza Tevfik'in pişmanlık duyarak yazdığı *Sultan Abdülhamid Han'ın Ruhâniyetinden İstimdat* adlı şirinden şu dörtlük hatırıma geldi.

Divâne sen değil, meğer bizmişiz,

Bir çürük ipliğe hulya dizmişiz,

Sade deli değil, edebsizmişiz,

Tükürdük atalar kiblegâhına!

Alatini Köşkü

Kısa gezimizde müze ve kitapçılardan *Olympk Games in Ancient Greek (resimli)*, *Thessaloniki* (Türkçe versiyonu olan rehber kitap), Apostolos Papagiannopoulos'un yazdığı *Monuments of Thessaloniki* ve yine aynı adla başka bir yazarın kitabı ile kelepir fiyatına *The Museums of Athens* isimli kitapları satın aldım.

Son olarak Selanik'te, gayet güzel düzenlenmiş olan Arkeoloji müzesine de girdik. Ağırlığını Hellenistik döneme ait olmak üzere pek çok eser bu müzede teşhir ediliyordu. Şehri ziyarete gelen Türklerin sayısındaki artış dolayısıyla olsa gerek Türkçe bir tanıtım broşürünün de müze de takdim edildiğini ifade etmek isterim.

Selanik Arkeoloji Müzesi